

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Музичука Олександра Миколайовича – на дисертацію Бухарєва Владислава Вікторовича «Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки України» подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Розвиток новітніх технологій та неспинні процеси глобалізації призвели до досить широкого поширення та обміну інформацією. Сьогодні переважна більшість українців мають мобільні телефони, лівова частка з яких підключена до мережі Інтернет. Дехто навіть має декілька мобільних девайсів. Всі органи державної влади України мають комп'ютерне та програмне забезпечення. Обмін інформацією пришвидчився до невіданих раніше темпів. Варто констатувати, що в останні 10 років Світ навколо нас зазнав суттєвих змін в інформаційній сфері. Вже важко визначити, який ринок – реальний чи електронний – має більший обіг правочинів та грошовий оборот. Водночас, як відомо, там, де гроші, там завжди знайдуться і правопорушники, в тому числі у світі комп'ютерної інформації. У зв'язку з цим виникає потреба у дослідженні широкого кола питань, пов'язаних з адміністративно-правовими засадами забезпечення кібербезпеки України.

Крім того, актуальність дисертаційного дослідження Бухарєва Владислава Вікторовича «Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки України» обумовлена необхідністю удосконалення національного законодавства і наближення його до міжнародних стандартів.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 р. № 96/2016, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016 – 2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.,

Пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету сучасних знань на 2017 – 2022 рр. (протокол Вченої ради Університету сучасних знань № 3 від 08.12.2016).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлено досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи. Загальна структура роботи в цілому є логічною, послідовною, раціональною, обґрунтованою предметом, метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на десять підрозділів, висновків й списку використаних джерел.

Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України, узагальнення практики його реалізації та міжнародного досвіду визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки в Україні, а також шляхи удосконалення відповідного адміністративного законодавства.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці вчених різної галузевої належності, які вивчали проблеми теорії та практики забезпечення кібербезпеки в Україні та світі. Нормативною основою дослідження є Конституція України, норми міжнародних нормативно-правових актів, закони та підзаконні нормативно-правові акти, які визначають адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки в Україні. Інформаційну та емпіричну основу роботи становлять узагальнення практики забезпечення кібербезпеки, довідкові видання, статистичні матеріали.

Ознайомлення із дисертаційним дослідженням дає підстави для висновку, що основні положення і висновки, які виносяться автором на захист, мають відповідний ступінь наукової новизни. Підґрунтям цих, на мою думку, в більшості випадків, обґрунтованих та достовірних висновків, які доповнюють існуючі позиції науковців або по-новому надають вирішення

існуючих проблем, виступають достатні методологічна, теоретична, інформаційна та джерельна бази.

Характеристика змісту роботи.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем забезпечення кібербезпеки України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлене дисертаційне дослідження є однією з перших спроб комплексно, з урахуванням аналізу наукових праць учених та чинного законодавства України визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки України та запропонувати напрямки вдосконалення відповідного законодавства.

Зокрема, в дисертаційному дослідженні обґрунтовано визначено, що адміністративно-правова охорона – це суворо встановлена, заснована на правових принципах діяльність держави, в особі окремих органів державної влади, яку спрямовану на підтримку об'єктів права: інтелектуальної та промислової власності, надр та вод, окремих правомочностей та законних інтересів громадян, тощо (с.79).

В дисертації по новому охарактеризовано об'єктний склад кібербезпеки: а) правовідносини у сфері розвитку належної інформаційної інфраструктури у державі; б) правовідносини у сфері налагодження міжнародних зав'язків з метою обміну досвідом у сфері розбудови кібербезпеки; в) правовідносини з приводу регулювання, координації і контролю діяльності правоохоронних органів та інших суб'єктів забезпечення кібербезпеки в процесі виконання покладених на них

обов'язків; г) правовідносини у сфері впровадження інформаційних технологій в основних галузях життєдіяльності суспільства та налагодження процесу їх безпечного використання; г) правовідносини у сфері розвитку науки та техніки з метою розбудови предметної основи інституту кібербезпеки, тобто розробки новітніх технологій, які б сприяли підвищенню безпеки при роботі у кіберпросторі; д) правовідносини у сфері імплементації у законодавство України правових механізмів забезпечення кібербезпеки з урахуванням міжнародного досвіду у цій галузі; е) правовідносини у сфері підвищення інформаційної обізнаності суспільства при роботі з інформацією у кіберпросторі, тощо (с.82-83).

Автором надано практично значиме визначення взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки, запропоновано розуміти їх спільну взаємоузгоджену діяльність, яка спрямована на досягнення єдиної мети як забезпечення належного стану кібернетичної безпеки в Україні. До характерних ознак такої взаємодії віднесено: 1) єдину мету спільної діяльності; 2) наявність двох або більше суб'єктів; 3) обов'язковим є законодавче підґрунтя діяльності; 4) чітко визначений адміністративно-правовий статус кожного суб'єкта; 5) узгодженість заходів щодо цілі, місця, часу, методів діяльності (с.180).

Логічно акцентовано увагу, що необхідно збільшити фінансування суб'єктів, діяльність яких спрямована на забезпечення кібербезпеки в державі, покращити якість освіти працівників кіберполіції, кардинального оновлення потребує Стратегія кібербезпеки України, яка повинна бути ширшою та охоплювати більше коло питань у цій сфері, а не обмежуватись лише базовими питаннями (с.187).

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Поряд з позитивною в цілому оцінкою дисертації Бухарева Владислава Вікторовича, вважаю доцільним висловити критичні зауваження щодо окремих її положень і висновків. Деякі висновки автора носять здебільшого

описовий характер, що утруднює їх практичну реалізацію. У роботі висловлена низка міркувань, що викликають заперечення, хоча самі по собі вони відносяться до дискусійних теоретичних та практичних питань.

1. Досліджуючи у підрозділі 2.2 дисертаційного дослідження (стор.100-110) адміністративно-правові форми забезпечення кібербезпеки в Україні, автор виділяє нормотворчість, прийняття індивідуальних актів, правореалізацію та адміністративний договір. Проте, в теорії адміністративного права зазначені форми прийнято поділяти на правові та неправові (організаційні). Саме останні залишилися поза увагою автора. Тому доцільно визначити організаційні адміністративно-правові форми забезпечення кібербезпеки в Україні.

2. Потребує уточнення запропоноване автором визначення поняття «адміністративно-правова охорона у сфері забезпечення кібербезпеки» — це діяльність відповідних державних органів, що здійснюється на засадах імперативності та ієрархічності і направлена на підтримання та забезпечення належного стану захищеності прав, інтересів та інформації відповідних суб'єктів у кіберпросторі (с.79). По-перше, така охорона здійснюється не лише державними органами, а й іншими суб'єктами. По-друге, можливо доцільніше було визначити дане поняття як «адміністративно-правова охорона кіберпростору», що більше відповідає сутності категорії. Відтак, необхідно уточнити запропоноване автором визначення «адміністративно-правова охорона у сфері забезпечення кібербезпеки».

3. Не достатньо повно сформульовано перелік об'єктів кіберзахисту, до яких дисертантом віднесено: а) об'єкти критичної інформаційної інфраструктури; б) інформаційно-телекомунікаційні системи, в яких здійснюється обробка державних інформаційних ресурсів; в) інформаційно-телекомунікаційні системи, в яких здійснюється обробка інформації, вимоги щодо захисту якої встановлені законом (стор. 83). З огляду на ст.5 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» до їх числа належать також: національні інформаційні ресурси, інформаційні електронні

послуги, електроні реєстри правочинів тощо. Відтак, слід уточнити перелік об'єктів кіберзахисту.

4. Дисертантом запропоновано закріпити види кіберзагроз на законодавчому рівні, що має важливе значення не лише з теоретичної, а й з практичної точки зору, адже це, по-перше, унеможливило б неоднозначне тлумачення окремих правових норм; по-друге, дозволяє більш якісно формулювати положення інших нормативно-правових актів у цій сфері, наприклад положення Стратегії кібербезпеки України (стор.188). В цілому погоджуючись з такою пропозицією, уявляється необхідним уточнити, які саме види таких загроз маються на увазі автором.

5. На стор.189 роботи запропоновано створити єдиний державний орган, який був би наділений повноваженнями щодо координації діяльності всіх суб'єктів забезпечення кібербезпеки України. На мою думку, слід пояснити дану пропозицію та надати аргументацію, з яких причин неможна дану функцію покласти на відповідний підрозділ Служби безпеки України.

Наведені спірні точки зору і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка носить самостійний і творчий характер, має наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань, насамперед, характеризує складність і актуальність досліджуваної теми та власний підхід до її розгляду дисертантом. В дослідженні автору вдалося досягти його мети.

Практичне значення одержаних результатів.

Наведені в авторефераті дисертації положення можуть бути застосовані не тільки в науково-дослідній сфері як основа для подальшого розроблення та удосконалення адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки України та у правотворчості в ході уточнення та доповнення чинних законодавчих та підзаконних актів, що буде сприяти поліпшенню правового регулювання протидії втручанням у кіберпростір нашої держави, а також і у

навчальному процесі. За результатами дослідження отримано чотири акти впровадження

Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог.

Аналіз тексту дисертації дозволяє відмітити, що автором здійснено комплексне вивчення, теоретичний аналіз, осмислення та розгляд доктринальних ідей та практичних аспектів щодо адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки України з наступним обґрунтуванням теоретичних положень і формулюванням рекомендацій щодо напрямків і перспектив його подальшого розвитку. Використання належної методологічної та інформаційної основ дисертаційного дослідження надало авторові можливість отримати нові науково обґрунтовані результати, які мають як теоретичне, так і практичне значення для подальшого вдосконалення адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки України.

Повнота висвітлення результатів дослідження.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, досить повно викладено в семи статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та трьох тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Загальний висновок.

Усе викладене дає підставу для висновку про те, що дисертаційне дослідження «Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки України» виконане на належному науково-теоретичному рівні, є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що

вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Бухарєв Владислав Вікторович - заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:
Декан факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

О.М. Музичук

